

CYWILIZACJA I KULTURA

Wrażliwość na sztukę, zmysł estetyczny, szacunek dla dziedzictwa cywilizacji i kultur. Umiejętność dostrzegania i rozszyfrowywania kodów kulturowych przy jednoczesnej świadomości, że różnią się one w różnych częściach świata. Afirmacja dziedzictwa literatury, malarstwa, muzyki i innych dziedzin sztuki. Gotowość do świadomego odbierania muzyki, sztuki i literatury, a także do wzmocnienia w sobie kreatywności.

Rozumienie związków przyczynowo skutkowych i powiązań między przeszłością, teraźniejszością i przyszłością.

Dekodowanie znaczeń, zwłaszcza istotnych kulturowo elementów życia codziennego, rozpoznawanie wartości i różnic w znaczeniach.

Poczucie estetyki, zwłaszcza w kontekście językowym. Umiejętność przeniesienia elementów języka literackiego do codziennej komunikacji.

Świadomość muzyczna, czyli wykorzystanie pełni możliwości dźwięków do oznaczania matematycznych i materialnych podobieństw, różnic i cech obiektów.

Kreatywność, czyli rozwijanie własnego potencjału poprzez różne sztuki (muzykę, sztuki plastyczne i graficzne oraz inne dziedziny twórczości).

1. CZYM JEST SZACUNEK DLA CYWILIZACJI I KULTURY?

Jedną z kluczowych wartości, których powinna uczyć szkoła, jest wrażliwość na sztukę oraz szacunek do dziedzictwa cywilizacji i kultur. W dobie szybko zmieniających się nurtów, jednosezonowych trendów i influencerów zyskujących wielomilionowe wyświetlenia w mediach społecznościowych i popularność w ciągu zaledwie kilku godzin, młodzi ludzie powinni być zaznajamiani z tym, co prawdziwie wartościowe, piękne i trwałe. Szkoła musi kształcić afirmację dziedzictwa literatury, malarstwa, muzyki i innych dziedzin sztuki.

Uczniowie powinni nauczyć się dostrzegać i rozszyfrowywać kody kulturowe a także wykształcić umiejętność dekodowania znaczeń oraz rozpoznawania związków przyczynowo-skutkowych między przeszłością, teraźniejszością a przyszłością. Szacunek dla dziedzictwa kulturowego prowadzi również do wzrostu kreatywności wśród młodych ludzi i rozwoju ich własnego potencjału poprzez różne formy aktywnej sztuki.

2. JAK UCZYĆ SZACUNKU DLA CYWILIZACJI I KULTURY?

Filozofia wychowania, która zakłada pedagogikę kultury, powstała w XIX wieku, a została rozpowszechniona w dwudziestoleciu międzywojennym (Harmon D., *Culturally Responsive Teaching Through a Historical Lens: Will History Repeat Itself?*, *Interdisciplinary Journal of Teaching and Learning*, 2012). Jej zasadniczym celem jest kształcenie osobowości człowieka przez wartości kultury. Uczeń, obcując z wytworami kultury, dekoduje i przeżywa zawarte w niej znaczenia, a także pobudza swoją własną kreatywność. Reprezentanci nurtu pedagogiki kultury uważają, że o ile przyrodę można tłumaczyć, to kulturę należy *poznać*, zatem obcowanie z nią dotyka najgłębszych warstw ludzkiej psychiki i duchowości.

Według pedagogiki kultury nadrzędnymi wartościami są dobro, prawda i piękno, a tradycja – która niesie za sobą uniwersalny kanon, pomimo zmian zachodzących na świecie nie tracący na swojej aktualności – powinna być szanowana i doświadczana przez każdego świadomego człowieka. Pedagogika kultury ma na celu uczenie dzieci i młodzieży rozumienia i doceniania dziedzictwa kulturowego.

Pokrewne założenia prezentuje pedagogika międzykulturowa, która zakłada kształcenie uczniów w taki sposób, aby potrafili oni komunikować się i współpracować z ludźmi wychowanymi w innej kulturze, języku czy będących przedstawicielami odmiennych narodowości (Nordgren K., Johannson M., *Intercultural historical learning: a conceptual framework*, Journal of Curriculum Studies, 2014). Zakłada ona nie tyle globalizację czy unifikację kultur, co budowanie mostów między kulturami – przy zachowaniu postawy szacunku, otwartości i wzajemnego zainteresowania. Aby było to możliwe, uczniowie najpierw muszą jednak umieć zauważać i rozszyfrowywać kody kulturowe.

Z kolei **arteterapia** – rozumiana jako włączenie w program nauczania szkolnego zajęć, na których uczniowie wykonują pracę twórczą (z różnych dziedzin, od muzyki po animację) – pomaga uczniom rozumieć świat i wyrażać siebie przez sztukę. Jest ona wykorzystywana zarówno w tradycyjnym modelu szkolnym (według niektórych: w niewystarczającym stopniu i w zbyt „sztamkowy” sposób), jak i w większości współczesnych nurtów pedagogicznych (Kwiatkowska-Tybulewicz B., *The Educational Turn in Contemporary Art and Critical Aesthetic Pedagogy: Rethinking the Theory of Aesthetic Education*, The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, 2020).

3. ROLA NAUCZYCIELA W KSZTAŁTOWANIU WŚRÓD UCZNIÓW SZACUNKU DO KULTURY I CYWILIZACJI

Zrozumienie dziedzictwa cywilizacyjnego i kulturowego (tak własnego, jak i innych narodów) buduje tożsamość młodych ludzi oraz pomaga im zrozumieć powiązania między przeszłością a teraźniejszością, a w konsekwencji – również między teraźniejszością a przyszłością. Już starożytny filozof, Cyceron, zwracał uwagę, że historia jest „światłem prawdy” „i nauczycielką życia”, a więc – jeśli nauczymy się dekodować płynące z niej nauki i przestrogi, mamy szansę nie powtarzać błędów naszych przodków. Pokazywanie uczniom zdobyczy cywilizacyjnych i powiązań między przeszłością i teraźniejszością, a przede wszystkim pełna refleksyjna dyskusja o nich, pomaga budować w młodych ludziach nie tylko szacunek do kultury i jej wytworów, ale również – postawę odpowiedzialności za własne czyny i ich konsekwencje w przyszłości. Szkoła powinna więc zapewnić uczniom **dostęp do dzieł dziedzictwa kulturowego i sztuki**. Jeśli jest to możliwe, nauczyciele powinni zadbać o wycieczki do muzeów, teatrów czy galerii sztuki. W innym przypadku pomocne mogą okazać się nowe technologie (w tym wirtualna rzeczywistość i rozszerzona rzeczywistość), które zabiorą w podróż do najznakomitszych muzeów świata bez opuszczania murów szkoły. Pedagog może korzystać również z materiałów drukowanych. Jednak samo pokazanie sztuki nie jest wystarczające – młodzi ludzie, aby czerpać z tego doświadczenia, powinni mieć przestrzeń do zdekodowania i nazwania swoich wrażeń, podzielenia się refleksją, wzajemnego zainspirowania się. W tym przypadku sprawdzą się choćby **dyskusje uczniowskie**.

Szkoła powinna też zachęcać (nie: zmuszać) uczniów do **własnej pracy twórczej**. Uczniowie mogą wyrażać się przez prace plastyczne, teatr, taniec, grę na instrumentach i inne formy twórczego działania. Trzeba przy tym pamiętać, że o ile każdy człowiek posiada zdolność do ekspresji przez sztukę, to nie każda jej forma będzie sprawiała przyjemność wszystkim uczniom. Stąd warto pamiętać o **indywidualizacji procesu edukacji** i pozostawieniu uczniom wyboru swojej ścieżki artystycznej.

4. PRZYKŁADOWE PYTANIA DO LEKCJI

Poniżej pytania, które mogą pobudzić dyskusje wzmacniającą w uczniach afirmację sztuki i szacunek do dziedzictwa kulturowego i cywilizacyjnego:

- Cyceron powiedział: Sztuka jest filozofią życia. Jak rozumiecie to zdanie?
- Czy każdy człowiek ma w sobie artystę?
- Czy sztuka rozbudza w was emocje? Jaka jej dziedzina – największe?
- Co znaczy: historia kołem się toczy?
- Czego możemy nauczyć się od innych kultur?
- Jakie według was jest największe osiągnięcie ludzkości?
- Po co jest sztuka?
- Czy książka może zmienić życie?
- Jaki zabytek najbardziej was zachwyił? Na wakacjach, w rodzinnym mieście, w kraju?
- W jaki sposób muzyka wpływa na wasz nastrój?

-
-
-

5. PRZYKŁADOWE TEMATY LEKCJI LUB/I PROJEKTÓW, KTÓRE SĄ ZWIĄZANE Z WARTOŚCIĄ CYWILIZACJI I KULTURY:

- Rola sztuki w rozwoju ludzkości.
- Od kiedy człowiek tworzy? Najstarsze dzieła rąk ludzkich i ich ślady.
- *Tam, gdzie zawodzą słowa, przemawia muzyka* (cyt. Hans Christian Andersen). O roli muzyki w życiu człowieka. Zmysł słuchu, naturalna muzykalność u ludzi, powiązania między muzyką a matematyką, historia muzykalności wśród ludzi.
- Moda też jest sztuką. Historia ubioru i biżuterii.
- O tym, jak Egipcjanie wybudowali piramidy i nie tylko. Najbardziej imponujące budowle świata, które powstały bez użycia nowoczesnych maszyn.
- *Gdyby nos Kleopatry był krótszy, inaczej wyglądałyby losy świata* (cyt. Blaise Pascal). O tym, jak z pozoru małe wydarzenia potrafią zmienić bieg historii. Przykłady z historii świata, kraju, regionu i osobistych doświadczeń uczniów.
-
-
-

BIBLIOGRAFIA

Achille C, Fiorillo F., *Teaching and Learning of Cultural Heritage: Engaging Education, Professional Training, and Experimental Activities*, Heritage, 2022

Harmon D., *Culturally Responsive Teaching Through a Historical Lens: Will History Repeat Itself?*, Interdisciplinary Journal of Teaching and Learning, 2012

İslamoğlu Ö., *The Importance of Cultural Heritage Education in Early Ages*, International Journal of Educational Sciences, 2018

Kwiatkowska-Tybulewicz B., *The Educational Turn in Contemporary Art and Critical Aesthetic Pedagogy: Rethinking the Theory of Aesthetic Education*, The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, 2020

Nordgren K., Johansson M., *Intercultural historical learning: a conceptual framework*, Journal of Curriculum Studies, 2014

Samuels AJ, *Exploring Culturally Responsive Pedagogy: Teachers' Perspectives on Fostering Equitable and Inclusive Classrooms*, Southeastern Regional Association of Teachers Educators Journal, 2018

Schneider V., Rohmann A., *Arts in Education: A Systematic Review of Competency Outcomes in Quasi-Experimental and Experimental Studies*, Frontiers Psychology, 2021

